

Nr 20

Lagutskottets betänkande i anledning av motion om stängelskyldighet vid gruvhål.

I motionen 1972:920 av herr Andersson i Storfors m. fl. (s) hemställs att nuvarande lagregler gällande stängsel kring övergivna gruvhål och i drift varande gruvor överses och justeras så, att skyldighet för samtliga ägare skapas om inhägnad av angivna objekt.

Utskottet har inhämtat utlåtanden över motionen från Svea hovrätt, skogsstyrelsen, naturvårdsverket, kommerskollegium samt länsstyrelserna i Värmlands län och Västmanlands län. Svea hovrätt har bifogat yttrande från Lindesbergs tingsrätt. Skogsstyrelsen har vid sitt utlåtande fogat yttranden från skogsvårdsstyrelserna i Stockholms, Södermanlands, Östergötlands, Värmlands, Örebro, Västmanlands, Kopparbergs och Gävleborgs län. Kommerskollegium har överlämnat yttranden från bergmästarna. Bergmästaren i östra distriktet har vid sitt yttrande fogat ett yttrande från länsstyrelsen i Kopparbergs län.

Gällande bestämmelser m. m.

Enligt gällande rätt finns stängelskyldighet inom områden som är föremål för gruvrätt. Sålunda åligger det gruvinnehavaren enligt 54 § tredje stycket i gruvlagen (1938:314) att på område inom och utom utmål, som tagits i anspråk för gruvarbete och därmed sammanhängande verksamhet för produkternas tillgodogörande, ensam hålla det stängsel som är nödigt. Härutöver innehåller gruvlagen ingen uttrycklig bestämmelse om stängelskyldighet. I stenkolslagen (1886:46 s. 1) och uranlagen (1960:679) finns likaledes bestämmelser om stängelskyldighet endast i fråga om fyndigheter som är i drift.

I samband med 1952 års lagändringar i gruvlagen (prop. 1952:17) berördes såväl frågan om omfattningen av gruvinnehavaren åvilande stängelskyldighet som frågan om skyldighet att hålla stängsel omkring gamla sönade gruvor som med sina öppningar i dagen innebär fara för både människor och djur. (En gruva sägs vara sönad när arbetet där försumrats så att rätten till brytning förlorats.)

Departementschefen uttalade i motiven till ändringen i 54 § bl. a. att stängelskyldighet skulle åläggas gruvinnehavaren endast inom inlöst område, då det principiellt icke vore riktigt att ålägga gruvinnehavaren stängelskyldighet på utmälsmark, som ej lösts, eftersom det är jordägaren som disponerar denna mark.

Frågan om skyldighet att hålla stängsel omkring gruvhål där gruvrätten upphört togs vid 1952 års ändring av gruvlagen upp i anslutning till

översynen av bestämmelserna i 57 §, som behandlar rättsverkningarna av förverkande av rätt till gruva.

I den av dåvarande revisionssekreteraren, sedermera justitierådet Hugo Digma avgivna *promemorian angående gruvlagen*, som låg till grund för lagändringarna, anfördes att de bestämmelser i gruvlagen, som i förevarande sammanhang kunde vara av intresse var, förutom 54 och 57 §§, 10 kap. 68 § o. f., som handlade om tillsyn över gruvdriften. Den tillsyn, som där var anbefalld kommerskollegium och bergsstatstjänstemännen, fortsatte ej sedan gruvrätten upphört, framhölls det i promemorian. Någon grund för föreskrift om sådan säkerhetsanordning som stängsel för tiden därefter kunde lika litet hämtas ur dessa bestämmelser som ur arbetarskyddslagen, med vilken gruvlagens 10 kap. korresponderade. Gällande lagstiftning syntes ej innehålla bestämmelser som hade betydelse i fråga om stängsel omkring gamla gruvor, som ej längre vore i drift. Det vore vanskligt att göra något uttalande i frågan huruvida någon skadeståndsskyldighet på grund av allmänna rättsprinciper kunde komma i fråga därest någon olycka skulle inträffa vid ett gammalt sönat gruvhål och olyckan skulle kunna hänföras till frånvaron av stängsel. Man finge måhända utgå ifrån att, eftersom någon skyldighet att hålla stängsel ej ålåg någon, fråga ej heller kunde bli om skadeståndsskyldighet. Därest i 57 § första stycket infördes ett stadgande, att stängsel skulle höra till den egendom som gruvinnehavaren förverkade och som han ej finge bortföra, vunnos åtminstone visst temporärt skydd efter det en gruva sönats. Vidare kunde stängsel i 57 § tredje stycket upptagas bland egendom som tillfölle den som förvärvade rätt till gruvans bearbetande. Man kunde möjligen även överväga att giva bergmästaren befogenhet att med giltighet mot såväl gruvinnehavaren som jordägaren meddela vissa säkerhetsföreskrifter i samband med att arbetet vid en gruva upphörde. Ett sådant stadgande skulle dock bli så föga rationellt, att man syntes böra avstå därifrån. Ej heller andra åtgärder syntes kunna vidtagas i gruvlagstiftningen för att på längre sikt lösa det problem, som här onekligen föreläge. Om ej särskild lagstiftning ansåges pakallad på detta område, vore man hänvisad till jordägarens eget intresse av att skaffa trygga förhållanden på sin mark och de frivilliga åtgärder i övrigt som kunde vidtagas av sammanslutningar eller enskilda. Möjligen skulle i speciella fall ingripande från det allmännas sida genom åtgärder av länsstyrelserna kunna övervägas.

Frågan om stängsel kring gamla gruvhål behandlades i flera *remissyttranden*. Härvid anfördes bl. a. att det måste anses ägnat att ingiva starka betänkligheter att frågan om permanent stängselskyldighet beträffande farliga övergivna gruvor kvarstod olöst. Vidare framhölls vikten av att detta spörsmål på något sätt löstes med hänsyn till riskerna för förstöring av liv och egendom.

Departementschefen anförde för sin del följande (prop. s. 110). "Vad beträffar frågan om stängsel har från flera håll omvittnats, att det är angeläget att det hålles hägnad omkring gamla sönade gruvor, som med sina öppningar i dagen innebära fara för både människor och djur.

Utredningsmannens förslag innebär, att i 57 § första stycket införes ett stadgande, att stängsel skall höra till den egendom som gruvinnehavaren förverkar och som han ej får bortföra samt att i tredje stycket i paragrafen stängsel upptages bland egendom, som tillfaller den som förvärvar rätt till gruvans bearbetande. Dessa ändringar torde vara ägnade att främja skyddet mot den fara, som uppkommer genom gamla gruvhål. Även om det skydd, som härigenom åstadkommes, endast är temporärt, tillstyrker jag därför de föreslagna ändringarna. Skulle i övrigt i särskilda fall anses nödvändigt att stängsel anordnas vid gamla gruvhål, torde det få ankomma på vederbörande länsstyrelse att göra framställning till Kungl. Maj:t; och torde undersökning då få göras om möjligheterna att disponera erforderliga belopp av kronans gruvförsvarsmedel för ändamålet."

Tredje lagutskottet anförde i sitt av riksdagen godkända utlåtande (1952:2) följande rörande den föreslagna ändringen i 57 §: "Ändringen i förhållande till gällande rätt vill öka skyddet mot den fara, som gamla gruvöppningar medföra. Då stängslet snart ruttnar eller eljest förstöres, blir det skydd, bestämmelserna komma att ge, endast temporärt. Departementschefen uttalar emellertid att, om i enskilda fall skulle yppas behov av permanenta skyddsanordningar vid gamla gruvhål, det torde få ankomma på vederbörande länsstyrelse att göra framställning i saken till Kungl. Maj:t. Möjligheterna att för ändamålet disponera erforderliga belopp av kronans gruvförsvarsmedel finge därvid undersökas. I likhet med de myndigheter, vilka i sina remissvar behandlat frågan om skyddet kring övergivna gruvhål, vill utskottet framhålla, att frågan måste få sin snara lösning. Vad som hittills framför allt hindrat en sådan, synes vara tveksamhet om vem som borde betungas med skyldigheten att svara för ifrågavarande skydd. Det vill emellertid synas som om kronan borde iklädas denna skyldighet. Av departementschefens nyss återgivna uttalande lär kunna slutas, att även han har denna uppfattning. Utskottet får betona det angelägna i att kronan i varje fall medverkar till att betryggande skyddsåtgärder snarast vidtagas, där så erfordras."

Genom beslut den 5 juni 1953 anbefallde Kungl. Maj:t kommerskollegium att inkomma med förslag till de bestämmelser, som borde utfärdas rörande bestridandet av kostnaden för anordnande av stängsel kring övergivna gruvhål. Sedan kollegiet den 5 juni 1954 avgivit förslag i ämnet meddelade Kungl. Maj:t i ämbetsskrivelse den 13 januari 1956 till samtliga länsstyrelser föreskrifter i ifrågavarande hänseenden. Kungl. Maj:t förordnade som följer.

1. På statsverkets bekostnad må kring övergivet gruvhål anordnas och vidmakthållas stängsel eller annan dylik skyddsanordning i fall, då gruvhållet ej är kringgärdat med nödigt stängsel och stängselskyldighet ej gäller enligt gruvlagen eller lagen angående stenkolsfyndigheter m. m. samt på grund därav uppenbar fara för människor eller husdjur föreligger.

2. Stängsel och annan skyddsanordning skola, där ej särskilda skäl föranleda annat, ha till huvudsakligt ändamål att tydligt utmärka föreliggande fara. De böra i allmänhet utföras så, att något fortlöpande underhåll ej erfordras. Sålunda bör stängsel uppföras av ställina, upphängd på järnstolpar, eller annat varaktigt material.

3. Det åligger vederbörande polismyndighet att då behov av skyddsanordning anses föreligga verkställa erforderlig utredning och efter vederbörande markägares hörande överlämna ärendet till länsstyrelsen jämte eget yttrande samt i förekommande fall förslag rörande skyddsanordningens beskaffenhet och utförande ävensom kostnadsberäkning.

4. Finner länsstyrelsen, att fall föreligger, som avses under punkt 1, och har ej markägaren eller annan förbundit sig att vidtaga erforderliga åtgärder, har länsstyrelsen att låta ombesörja utförandet av skyddsanordningen.

5. Kostnad för skyddsanordning, som här avses, skall bestridas från anslaget till anordnande av polisbevakning i annan än den i lagen om polisväsendet i riket stadgade ordning m. m.

I det år 1969 av *gruvrättsutredningen* avgivna förslaget till ny gruvlag (SOU 1969:10) lämnas frågan om stängsel omkring gruvhål som sönats oreglerad. Utredningen hänvisar till nämnda ämbetsskrivelse och de möjligheter att anordna och vidmakthålla stängsel på statsverkets bekostnad som föreligger med stöd av denna (s. 215). Betänkandet har remissbehandlats och övervägs f. n. i Kungl. Maj:ts kansli.

Motionen

Motionärerna anför att det av vissa utredningar som företagits synes framgå, att antalet oskyddade gruvhål torde vara ganska betydande i vårt land. I en utredning som under åren 1955 - 1956 gjordes inom nuvarande Filipstads kommun, vilken avsåg i första hand de gruvhål som ansågs som mest farliga för människor och djur registrerades 428. Omkretsen kring dessa gruvhål uppgick till omkring 30 000 m (= 3 mil), som även skulle utgöra åtgången av stängsel. Enligt motionärerna utgör antalet gruvor inom kommunen från den minsta till den största säkert 1 000 och skulle dessa inhägnas behövdes en stängselsträcka på 9-10 mil. Gruvhålen är, fortsätter motionärerna, verkliga dödsfällor för både människor och djur så länge som det ej finns skydd kring dem. Olyckor har förekommit då både människor och djur omkommit. Det kan enligt motionärerna anses som ett under att ej fler olyckstillbud förekommit med hänsyn till det stora antal människor som strövar omkring i våra skogsmarker.

Motionärerna anför att gruvhålen i stor utsträckning är övergivna. Det är allmänt känt att någon malmbrytning under de senaste 75 - 100 åren icke förekommit i en stor del av gruvorna. Markområdena brukas numera såsom skogsmark av respektive ägare. Motionärerna framhåller att fastighetsägarna i de flesta fall ej är villiga att delta i uppsättande av stängsel.

Då det torde få anses att gruvhålen i fråga utan stängsel kan utgöra uppenbar fara för människor och djur bör snarast lämpligt stängsel anbringas kring samtliga, framhåller motionärerna. Med hänsyn till att nuvarande lagregler icke synes täcka in garanti för att samtliga gruvhål ordentligt inhägnas för att skapa effektivt skydd anser motionärerna att omedelbara åtgärder bör vidtagas för att lösa dessa problem. De föreslår därför att gällande lagregler justeras "så att skyldighet för samtliga ägare skapas om inhägnad av angivna objekt".

Remissvaren

I remissvaren framhålls allmänt att det finns en stor mängd oskyddade gruvhål av det slag som åsyftas i motionen. Vidare framhålls att, eftersom de oskyddade hälen medför olycksrisker för både människor och djur, det är angeläget att åtgärder vidtas för att eliminera riskerna. Inte någon remissinstans tillstyrker emellertid motionens förslag om lagstiftningsåtgärder som innebär att markägaren skall generellt åläggas stängselskyldighet. I flera remissvar pekas på möjligheten att anbringande av stängsel eller andra skyddsåtgärder som kan komma i fråga utförs som beredskapsarbete.

Kommerskollegiet anför med hänvisning till de överväganden i stängselfrågan, som gjordes i samband med att 1952 års ändringar i gruvlagen genomfördes, att de fall som motionärerna nu tagit upp beaktats av statsmakterna. Sälunda skall, påpekar kollegiet, eventuella skyddsåtgärder göras på statsverkets bekostnad enligt Kungl. Maj:ts ämbetsskrivelse den 13 januari 1956. Kollegiet erinrar i sammanhanget om att gruvrättsutredningen i sitt betänkande (SOU 1969:10) ej funnit skäl att föreslå ändringar beträffande nu gällande regler om stängselskyldighet (jfr ovan s. 4). Kollegiet anser vidare i liket med vad *bergmästaren i östra distriktet* anfört – att i nämnda ämbetsskrivelse angivna skyddsåtgärder i överensstämmelse med kollegiets förslag därtill skall omfatta alla sådana hål där arbete i fast berg pågått, dvs. övergivet gruvhål, stenbrott eller dylikt. Också i andra remissvar anføres att erforderliga skyddsåtgärder inte bör begränsas till gruvhål. Sälunda nämns i yttrandena från *skogsvårdsstyrelserna i Södermanlands, Västmanlands och Kopparbergs län* att åtgärderna också bör omfatta bl. a. grustäkter och kalkbrott.

Bergmästaren i norra distriktet anser syftet med motionen svårförståeligt då angivna brister borde kunna avhjälpas med stöd av 1956 års ämbetsskrivelse.

Svea hovrätt anför att innehållet i motionen och i yttrandet från Lindesbergs tingsrätt får anses ge vid handen, att 1956 års ämbetsskrivelse inte åstadkommit tillfredsställande resultat. Hovrätten finner angeläget att en närmare undersökning sker beträffande anledningen härtill och vilka åtgärder som kan vidtagas för att effektivisera förfarandet. Däremot föreligger enligt hovrättens uppfattning ej skäl att, såsom motionärerna yrkat, nu ålägga jordägare stängselskyldighet. Hovrätten avstyrker därför lagstiftningsåtgärder enligt motionen.

Skogsstyrelsen, som finner det väl motiverat att de gruvhål, som innebär större fara kringgärdas med stängsel, betonar att den åtgärd som i första hand bör komma till stånd är en inventering för att utvärdera antalet gruvhål och de olika gruvhålens större eller mindre farlighet. Om den föreslagna stängselskyldigheten införes i en eller annan form torde uppförandet av stängsel åtminstone delvis kunna ske som beredskapsarbete, anför styrelsen. Styrelsen säger sig inte finna det rimligt att markägar-

na belastas med de i många fall betydande utgifter, som den föreslagna stängelseskyldigheten kan medföra utan håller före att denna kostnad bör åvila det allmänna. Härvid bör enligt styrelsen beaktas att det i många fall är fråga om gruvhål, som varit övergivna under en lång tidsperiod och som för de nuvarande ägarna endast innebär en belastning. Liknande synpunkter kommer till uttryck i yttrandena från flera *skogsvårdsstyrelser* liksom i yttrandena från *Lindesbergs tingsrätt* och *länsstyrelsen i Värmlands län*. *Skogsvårdsstyrelsen i Västmanlands län* anser att stängelseskyldighet bör krävas endast för större och djupare hål. Åtgärderna bör bekostas av markägaren i de fall där denne också tagit upp eller brutit gruvan. Där marken efter brytningen bytt ägare bör det allmänna svara för stängelskostnaderna, framhåller styrelsen. Nämnda länsstyrelse, som framhållit att inhägnande kan befaras medföra en icke ringa kostnad, tillägger att i de fall den som drivit gruvverksamheten fortfarande är ägare av marken olägenheterna med att ålägga stängelseskyldighet naturligtvis blir mindre, men i många fall kan det röra sig om betydande kostnader, som ägaren ej hade anledning räkna med då driften pågick. En jämförelse med kostnader för återställande av mark som varit föremål för grustäkt kan vara på sin plats. Länsstyrelsen säger sig därför inte nu kunna tillstyrka att lagreglerna om stängsel vid gruvhål ändras så att nuvarande markägare åläggs stängelseskyldighet. Däremot kan övervägas att skärpa den nu föreliggande stängelseskyldigheten så att gruvinnehavaren åläggs att vid nedläggande av driften tillse att hålen är ordentligt och på ett varaktigt sätt inhägnade. Länsstyrelsen som vill understryka det önskvärda i att oskyddade gruvhål så långt möjligt inhägnas anser att detta lämpligen bör ske genom att nu förekommande åtgärder, främst i form av beredskapsarbeten, uthygges. *Skogsvårdsstyrelsen i Gävleborgs län*, som också anser att det vore oskäligt att generellt ålägga markägarna att svara för kostnaderna för ifrågavarande skyddsanordningar, anför dock att de markägare som har haft avsevärd nytta i en inte alltför avlägsen tid av gruvdriften eventuellt torde kunna bidra med en viss skälig andel av kostnaderna. Styrelsen anser att även i sådana fall statsbidrag borde utgå med relativ stor procent av kostnaderna.

Statens naturvårdsverk säger sig tidigare, nämligen i sitt yttrande över betänkandet Ny gruvlag, SOU 1969:10 ha framhållit att frågan om stängsel och andra säkerhetsåtgärder efter avslutad brytning inte bör lämnas oreglerad. Gruvinnehavaren bör bl. a. åläggas att vidta erforderliga skyddsåtgärder för att hindra människor och vilt från att komma till skada. Verket vill i detta sammanhang som exempel erinra om att tillstånd till täkt enligt 18 § naturvårdslagen kan göras beroende av att säkerhet ställs för fullgörandet av bl. a. återställningsåtgärder.

Verket erinrar om att det för redan övergivna gruvhål m. m. finns möjligheter att enligt 1956 års ämbetsskrivelse åstadkomma skyddsanordningar på statsverkets bekostnad. Naturvårdsverket anför att det i några fall tillstyrkt att skyddsanordningar vid gruvhål skall få utföras som beredskapsarbete. Med hänsyn till sådana åtgärders betydelse för såväl

det rörliga friluftslivet som viltvården vill verket förorda att de, efter inventering, mera systematiskt görs till föremål för beredskapsarbete. Detta gäller även vissa större stentäkter, lergravar m. m., framhåller verket.

Länsstyrelsen i Västmanlands län anför att en framkomlig väg när det gäller att lösa stängselfrågan kring övergivna och ej kringgärdade gruvhål kan vara att ålägga markägarna en uppgiftsskyldighet beträffande kända hål och att staten genom lämpligt organ, möjligen arbetsmarknadsverket, svarar för uppsättande och vidmakthållande av tillfresställande stängsel. *Skogsvårdsstyrelsen i Södermanlands län* uttalar sig också för att markägarna åläggs rapportera olycksfallsrisker.

Utöver vad som ovan har återgetts av innehållet i remissvaren förekommer i dessa redovisning av de inom olika landsdelar rådande förhållandena i fråga om övergivna gruvhål, redogörelser för vidtagna åtgärder, förslag till framtida åtgärder m. m.

Skogsvårdsstyrelsen i Stockholms län anför att det inom länet finnes ett relativt stort antal gruvhål både på fastlandet och på vissa öar i skärgården. Endast i undantagsfall är dessa skyddade med stängsel. Stockholms revir har år 1968 genom skogsvårdsstyrelsen upprättat en plan för de gruvhål som bör inhägnas. Härvid har framkommit att 83 gruvhål bör skyddas och med s. k. AMS-medel är redan 35 hål inhägnade med ett 2 m högt gunnehostängsel. Den sammanlagda inhägnadslängden är uppmätt till ca 1 300 m. En inventering av länets farliga gruvhål synes vara önskvärd framhåller styrelsen och tillägger att i samband med denna inventering bör även kostnaden för inhägnaderna beräknas.

Då gruvhålen är fyllda med vatten kan man, påpekar styrelsen, i stället för att inhägna hålet spränga ned dess kant så att en trappa uppstår mellan mark- och vattenyta. Också *Lindesbergs tingsrätt* och *skogsvårdsstyrelserna i Södermanlands län* och *Gävleborgs län* pekar på att man i vissa fall torde ha möjlighet att genom sprängning få gruvans väggar att rasa och därigenom fylla det ytliga gruvhålet och i andra fall genom en enkel slantning av brant vägg möjliggöra för det vilda att ta sig ur en grop. Skogsvårdsstyrelsen i Gävleborgs län framhåller att varningsskyltar vid vägar och stigar också kan bidra till säkerheten. Skogsvårdsstyrelsen i Gävleborgs län påpekar att den myndighet, som eventuellt får sig ålagt att inhägna farliga områden av den typ som här avses, även bör ha skyldighet att genom inspektion förvissa sig om att stängsel befinner sig om att stängsel befinner sig i tillfredsställande skick och vid behov låta reparera dem. Markägaren bör, framhåller styrelsen slutligen, vara skyldig tåla visst intrång i samband med uppsättande och underhåll av skyddsanordningar samt åläggas iaktta varsamhet så att anordningarna inte skadas vid skogsbrukets bedrivande.

Skogsvårdsstyrelsen i Östergötlands län föreslår att berörda kommuner låter utreda i vilken omfattning stängsel kring övergivna gruvhål erfordras

med fördelning på mycket angelägna och angelägna objekt. Styrelsen anser vidare att det allmänna skall svara för kostnaderna för uppsättande av stängsel, till viss del genom direkta statliga anslag och i övrigt som kommunala beredskapsobjekt stödda av AMS-medel.

Länsstyrelsen i Värmlands län framhåller att antalet oskyddade gruvhål i länet är betydande, varvid länsstyrelsen erinrar om den i motionen åberopade utredningen avseende Filipstads kommun. Länsstyrelsen anför att oskyddade gruvhål kan förutsättas på många sätt medföra risker för skador på människor och djur. Ett ökande rörligt friluftsliv och ett kanske ökande turistintresse även för nedlagda gruvor kan medföra att antalet människor som rör sig i nu aktuella markområden i framtiden blir flera. Risker för vådaskador på djur genom gruvhålen uppstår bl. a. i samband med att djurens naturliga skyddsinstinkter vid jakt sätts ur spel. Det kan enligt länsstyrelsen antas att antalet olyckor vid gruvhål är större än det antal som kommer till myndigheternas kännedom.

Länsstyrelsen anför vidare att såvitt känt har möjligheten att bestrida kostnaderna för anläggande av stängsel med allmänna medel inte utnyttjats i Värmlands län. I länet har i viss utsträckning förekommit att frivilliga patruller från jaktvårdsförbundet upprättat stängsel kring gruvhål. Det har också förekommit att skydd för gruvhål uppförts i form av statliga beredskapsarbeten vilka tillkommit efter beslut av arbetsmarknadsverket och utförts i länsstyrelsens regi. I länsarbetsnämndens i Värmlands län program för nästa budgetår har upptagits beredskapsarbeten av ifrågavarande slag. Någon samlad inventering av gamla gruvhål och av behovet av skyddsåtgärder har inte utförts i länet men synes böra komma till stånd lämpligen i samband med planläggning av landskapsvårdsåtgärder som beredskapsarbeten, framhåller länsstyrelsen.

Också i yttrandet från *Skogsvårdsstyrelsen i Värmlands län* betonas att det i länet finns ett mycket stort antal gruvhål. Utöver synpunkter som framkommit i länsstyrelsens yttrande framhåller skogsvårdsstyrelsen bl. a. att bristen på skyddsanordningar från skogsarbetarens synpunkt framstår som otillfredsställande. I synnerhet i de fall då han är ensam på arbetsplatsen. Olyckstillbud sägs också vara kända från körning med såväl häst som traktor. (Jfr yttrandet från skogsvårdsstyrelsen i Västmanlands län.) Det bör enligt styrelsen poängteras att vegetationen vid gruvhålen ibland kan vara mycket tät och att gruvhålen vid avverkningar kan risas över. Svårigheterna att se och upptäcka i synnerhet de mindre gruvhålen är därför ofta stora. Skyddsanordningar bör alltså inte enbart innebära uppsättning av stängsel eller dylikt utan måste ofta kombineras med röjningar och vid starkt besökta platser även med stigmarkeringar och upplysningsskyltar. Här bör enligt styrelsen också understrykas att ansvaret för framtida tillsyn och underhåll av vidtagna skyddsåtgärder måste klarläggas innan arbetet påbörjas.

Lindesbergs tingsrätt (Örebro län) anför att det beträffande domkretsen upplysts bl. a. att i Ljusnarsbergs kommun torde finnas omkring

1 000 oskyddade gruvhål som innebär sådan fara. En del av gruvhålen är delvis överväxta och svåra att upptäcka. Åtskilliga av dem har uppgivits vara belägna i det s. k. Nittälvsområdet där ett vidsträckt strövområde finns. Å andra sidan måste anmärkas att det kring åtskilliga av gruvhålen finns högar av varp som kan utgöra varning för allmänheten. Tingsrätten ifrågasätter om inte uttalandet i motionen att det kan anses som ett under att ej fler olyckstillbud förekommit är överdrivet. Enligt tingsrättens mening synes det emellertid värt att överväga om inte genom det allmännas försorg, exempelvis såsom beredskapsarbeten, åtgärder kunde vidtagas beträffande särskilt farliga gruvhål, främst i närheten av bebyggelse.

Länsstyrelsen i Västmanlands län anför att en inventering av gruvhålen utfördes i länet under 1960-talet. Antalet var då ett hundratal. Efter denna inventering har markägarna låtit ingärda större delen av dessa gruvhål och erhållit statsbidrag härför. Under år 1971 har ett gruvhål ingärdats och under 1972 ytterligare ett. Statsbidrag har utgått i båda fallen. Enligt uppgift från länets polisdistrikt torde det fortfarande finnas ett ej närmare känt antal gruvhål, som ej är kringgärdade.

Skogsvårdsstyrelsen i Västmanlands län anför att behövliga inhägnader utförts i ej ringa omfattning i Fagersta- och Norbergsområdena. Sammanfattningsvis anför styrelsen att risken för olyckor nog är väsentligt lägre än vad den ögonskenligen synes vara. För skogsbrukets personal torde riskerna vara lägre än för den kringströvande allmänheten. Lagregler och bestämmelser om stängselskyldighet är ändock motiverade och bör utformas så, att stängsel krävs i första hand för gruvhål belägna i ströv- och utflyktsområden som besöks av allmänheten. Stängselskyldighet bör krävas endast för större och djupare hål.

Länsstyrelsen i Kopparbergs län har avgivit yttrande till bergmästarämbetet i östra distriktet i den nu aktuella frågan. Länsstyrelsen anför att en omfattande inventering av oskyddade gruvhål som ansågs farliga för människor eller husdjur genomfördes inom länet under senare delen av år 1960. Inventeringen visade att ett stort antal oskyddade gruvhål fanns i länet. De inkomna rapporterna bearbetades och av de anmälda gruvhålen bedömdes ett sextiotal vara särskilt farliga. I endast ett fall av dessa sextio ansågs stängselskyldighet enligt gruvlagen föreligga. Före denna inventering synes länsstyrelsens ingripanden i dessa frågor ha varit av mindre omfattning. Från år 1961 och framåt har länsstyrelsen, delvis i samarbete med arbetsmarknadsmyndigheten, låtit uppföra skydd vid ca 170 gruvhål med omkring 12 000 meter stängsel och till en kostnad av ca 430 000 kronor. Vid uppförande av stängsel omkring kända gruvhål sker ofta upptäckt av ytterligare farliga gruvhål, framhåller länsstyrelsen. Nya uppgifter om farliga gruvhål har även kommit från allmänheten och det totala antalet kända och ostängslade gruvhål har ökat. Det är för närvarande icke möjligt att beräkna kostnaden för stängsel vid återstående farliga gruvhål eller ange tidpunkt då arbetet kan tänkas vara slutfört, anför länsstyrelsen.

Skogsvårdsstyrelsen i Kopparbergs län anför att det i södra och mellersta delarna av länet finns ett mycket stort antal gruvhål. Vid inventering har noterats ca 1 000 hål. Stora områden är inte inventerade varför antalet torde vara minst det dubbla. Gruvhålen sägs vara dödsfällor för människor och djur. Torrsomrar omkommer enligt styrelsen ett mycket stort antal djur, ofta hela familjer. De flesta gruvhålen är sedan länge övergivna, och endast till förfång för markägarna, som inte har haft någon ersättning av inmutningsinnehavarna och inte heller har kunnat hindra gruvhålens upptagande. Gruvhålen kan inte som sägs i motionen brukas som skogsmark utan måste betraktas som impediment och ekonomisk belastning för markägaren, framhåller styrelsen. Av ovan anförda skäl anser skogsvårdsstyrelsen att stängselskyldigheten runt tidigare upptagna och nu övergivna gruvhål ska åvila det allmänna. Styrelsen erinrar om att vid i drift varande gruvor eller övergivna gruvor, där gruvinnehavare finns, gruvägaren enligt 54 § gruvlagen har stängselskyldighet. För att man inte skall komma i samma situation som den som nu råder måste emellertid regler för framtida underhåll av uppsatta stängsel skapas, framhåller styrelsen. Styrelsen finner det synnerligen angeläget, att stängning av äldre gruvhål påskyndas. Arbetena kan lämpligen utföras som beredskapsarbete med 100 % statsbidrag förslagsvis i skogsvårdsstyrelsens regi. Styrelsen pekar på att den redan har erfarenhet av sådana arbeten.

Skogsstyrelsen framhåller i sitt remissvar att det uppenbarligen finns en stor mängd sådana oskyddade gruvhål av det slag, som angetts i motionen, vilka kan innebära fara för såväl människor som djur. Gruvhålen kan vara av mycket varierande art i fråga om storlek, djup m. m. Somliga gruvhål är mer eller mindre vattenfyllda medan andra är torrlagda. I detta sammanhang vill skogsstyrelsen även peka på de många andra faror av liknande slag, som lurar i vår natur t. ex. bergsstup, bottenlösa myrar och grustag. Styrelsen anför att den inventering som bör komma till stånd, skulle kunna utföras genom skogsvårdsstyrelserna, som genom sin regionala organisation synes lämpade för att genomföra en sådan åtgärd. Även det faktum att gruvhålen i stor utsträckning finns i skogsmark talar enligt styrelsen härför. Skogsstyrelsen anför vidare att det synes tveksamt huruvida markägarna lagstiftningsvägen bör åläggas att tåla det intrång, som uppförande av stängsel kan innebära. Någon inverkan på skogsbruket torde den föreslagna stängselskyldigheten inte innebära. Endast i det fall flera smärre gruvhål omges av ett större stängsel torde avverkning kunna försväras. Denna nackdel synes emellertid bagatellartad. Skogsstyrelsen vill därför hävda att det utan svårigheter torde gå att få till stånd frivilliga överenskommelser, allra helst om markägarna – vilket skogsstyrelsen ansett vara det riktiga – inte skall behöva vidkännas någon kostnad.

Bergmästaren i norra distriktet anför att det inte är rimligt att stängselskyldigheten, när gruvrätten upphör och det inte längre finns någon gruvägare med stängselskyldighet, tvångsvis skall övergå på

markägaren, då denne icke har kunnat förhindra utförandet av de stängselkrävande objekten. Om här bortses från dylika fall, då markägaren på grund av äldre gruvrätt eller eljest är delägare i gruvdriften, har markägaren icke heller medverkat till uppkomsten av de stängselkrävande objekten. Markägarens stängselskyldighet bör här icke bedömas annorlunda än vid t. ex. branta bergsstup och andra riskfyllda naturföreteelser.

Bergmästaren i östra distriktet vitsordar att antalet gamla gruvhål, som inte är inhägnade, är ganska stort inom distriktet och säkerligen finns inom andra delar av landet ett mycket stort antal sådana hål, framhåller han. Han anser emellertid att alla dessa inte är farliga för djur och människor. Det i motionen påtalade förhållandet att så relativt få olyckor har inträffat är naturligtvis inte något under utan endast ett bevis för att riskerna med gamla gruvhål trots allt inte är så stora, anför bergmästaren. Han är emellertid av den åsikten, att alla gruvhål, som kan tänkas utgöra en fara för djur eller människor, skall i förebyggande syfte förses med stängsel eller på annat sätt göras ofarliga. Vid inspektionerna vid gruvorna ingår därför en kontroll av stängsel kring gruvöppningarna. Bergmästarämbetet är också remissorgan för länsstyrelserna i ärenden rörande stängsel kring gamla gruvhål och brukar då i regel tillstyrka stängsel. Antalet sådana ärenden var för åren 1970 – 1972 hittills 25. Bergmästaren hänvisar till länsstyrelsens i Kopparbergs län uppgifter om hittills utförda stängselarbeten och kostnaderna för dessa. Han redovisar vidare uppgifter om motsvarande kostnader för tre av gruvföretagen inom distriktet. Sälunda har Stora Kopparbergs Bergslags AB sedan 1956 haft en kostnad på 350 000 kr., Ställbergsbolagen 75 000 kr. och Boliden AB 226 000 kr. sedan 1960. Övriga bolag har även uppfört stängsel. Bergmästaren anser nuvarande lagstiftning om stängsel kring gruvor och gruvhål vara klara och tillräckliga. Endast i en punkt vill han föreslå en ändring, nämligen i gruvlagens 54 § på så sätt att gruvägaren skall ha stängselskyldighet inom utmål. Visserligen disponerar inte gruvägaren över sådan mark som inte är löst, men det torde, anför bergmästaren, inte finnas den markägare, som skulle förvägra gruvägaren att sätta upp stängsel, som markägaren måste antas ha nytta av. Dessutom till kommer att länsstyrelsen i kraft av en departementskrivelse har rätt att sätta upp motsvarande stängsel. Sådan rätt/skyldighet bör därför kunna åstadkommas lagstiftningsvägen för utmålsägaren, anför länsstyrelsen.

Bergmästaren i södra distriktet anför att av mängden gruvhål att döma – enbart ett 1000-tal inom Filipstads kommun – torde det antal olyckor vara ytterligt ringa som beror av att gruvhål ej inhägnats. Givetvis, framhåller bergmästaren, kan man tala om en latent fara vid dessa gruvhål lika väl som vid alla ej inhägnade naturliga stup, sjöstränder, bergbranter etc., där aldrig någon begär någon inhägnad, såvida det inte t. ex. rör sig om en ofta besökt utsiktspunkt e. d. I betraktande av att de flesta gruvhål icke är belägna i närheten av tätbebyggelse och alltså ej utgör någon större fara för befolkningen, vore det orimligt att kräva, att just alla dessa hål skall förses med inhägnad, när en mängd naturliga, minst lika farliga

objekt få vara oskyddade. Den hittills tillämpade metoden att inhägna sådana hål som är belägna i trakt, där personer ofta vistas, för härplockning, sport etc., har enligt bergmästaren fungerat tillfredsställande, där anmälan om sådana farligheter anmälts till polisen. Bergmästaren anser att frågan om vilka gruvhål som skall inhägnas bör utgöra en angelägenhet för varje enskild kommun och bör bedömas efter farlighetsgraden. Han anför vidare att stängsels utseende också torde behöva angivas på något sätt, då det annars lätt blir diskussion och fordringarna på dess utförande kanske blir alltför stora. Ett stängsel kan inte utesluta obehövliga utan skall utgöra en varning och en upplysning. Dess utförande behöver därför ej vara så komplicerat men bör i stället vara av varaktigt slag t. ex. av nedgjutna järnstolpar och på dessa en eller två relativt grova ställinor, anför bergmästaren avslutningsvis.

Utskottet

I gällande rätt finns bestämmelser om stängselskyldighet endast i fråga om områden som är föremål för gruvdrift. Enligt 54 § tredje stycket gruvlagen (1938:314) åligger det sålunda gruvinnehavaren att på område inom eller utom utmål, som tagits i anspråk för gruvarbete och därmed sammanhängande verksamhet för produktionens tillgodogörande, ensam hålla det stängsel som är nödigt. I stenkolslagen (1886:46 s. 1) och uranlagen (1960:679) finns likaledes bestämmelser om stängselskyldighet endast i fråga om fyndigheter som är i drift.

I samband med att ändringar genomfördes i gruvlagen år 1952 övervägdes möjligheterna att i lag stadga skyldighet att hålla hägnad omkring gruvhål där verksamheten upphört. Någon sådan skyldighet ansågs emellertid inte böra stadgas. På sätt närmare redovisas i den föregående redogörelsen ledde emellertid övervägandena till att Kungl. Maj:t i ämbetsskrivelse den 13 januari 1956 till samtliga länsstyrelser meddelade föreskrifter om anordnande i vissa fall av stängsel vid övergivna gruvhål m. m. Genom skrivelsen förordnades att stängsel kring övergivna gruvhål kan anordnas och vidmakthållas på statsverkets bekostnad om uppenbar fara föreligger för människor och husdjur. Det åligger enligt skrivelsen vederbörande polismyndighet att i förekommande fall anmäla behov av skyddsanordning till länsstyrelsen, som om det befinns erforderligt har att låta ombesörja utförandet av skyddsanordningen.

I motionen anförts att det av företagna utredningar synes framgå, att antalet oskyddade gruvhål är ganska betydande i vårt land. Motionärerna framhåller att gruvhål utan stängsel är verkliga dödsfällor för både människor och djur, och de anser därför att lämpliga stängsel bör anbringas kring samtliga gruvhål. Eftersom gällande lagstiftning inte synes säkerställa att så sker hemställer motionärerna "att nuvarande lagregler gällande stängsel kring övergivna gruvhål och i drift varande gruvor överses och justeras så att skyldighet för samtliga ägare skapas om inhägnad av angivna objekt".

Motionärernas uppfattning att det är angeläget att åtgärder vidtas för att undanröja de olycksrisker för både människor och djur, som oskyddade gruvhål medför, vinner stöd i de remissvar som avgivits i ärendet. Också utskottet vill understryka vikten av att skyddsåtgärder genom anbringande av stängsel eller annorledes vidtas till förekommande av olyckor.

I fråga om gruvor som är i drift anser utskottet att gruvlagens bestämmelser om stängselskyldighet i förening med den tillsyn över gruvdriften, som är anbefalld kommerskollegium och bergsstatstjänstemännen, erbjuder tillfredsställande garantier för att erforderliga stängsel anbringas vid gruvhål med öppningar i dagen.

För gruvhål där verksamheten upphört innehåller visserligen gruvlagen inga bestämmelser om stängselskyldighet. Genom 1956 års ämbetsskrivelse i ämnet har emellertid tillskapats möjligheter att anbringa skydd också beträffande övergivna hål. Av remissvaren framgår att ett mycket stort antal övergivna gruvhål trots detta alltjämt är oskyddade. Ämbetsskrivelsen har således inte lett till tillfredsställande resultat. Utskottet anser det därför angeläget att en närmare undersökning sker beträffande vilka åtgärder som kan vidtas för att effektivisera förfarandet.

Flera remissinstanser, bl. a. naturvårdsverket och skogsstyrelsen, har framhållit att en inventering bör komma till stånd för att utröna antalet gruvhål och de olika gruvhålens större eller mindre farlighet. Också utskottet vill understryka vikten av att en inventering utförs. Inventeringen synes också böra omfatta lergravar, stentäkter m. m. I detta sammanhang vill utskottet liksom flera remissinstanser peka på möjligheten att de skyddsåtgärder som kan komma i fråga utförs som beredskapsarbeten.

I likhet med bl. a. naturvårdsverket anser utskottet att frågan om stängsel och andra säkerhetsåtgärder efter avslutad brytning i framtiden inte bör lämnas oreglerad. I samband med pågående arbete med att utarbeta förslag till ny gruvlag bör därför överväganden göras angående möjligheterna att införa bestämmelser som säkerställer att erforderliga skyddsåtgärder vidtas för att hindra människor och djur från att komma till skada vid övergivna hål, t. ex. genom att gruvinnehavaren åläggs att ställa säkerhet för fullgörandet av dylika åtgärder.

Yrkandet att jordägare skall åläggas stängselskyldighet har avstyrkts av remissinstanserna. Med hänsyn till de möjligheter som enligt det anförda föreligger när det gäller att komma till rätta med problemen kring oskyddade gruvhål, anser också utskottet att yrkandet bör avslås.

Vad utskottet i det föregående har anfört rörande åtgärder för att undanröja de olycksrisker som oskyddade gruvhål m. m. medför bör ges Kungl. Maj:t till känna.

Utskottet hemställer

- A. att riksdagen med anledning av motionen 1972:920 som sin mening ger Kungl. Maj:t till känna vad utskottet ovan anfört rörande åtgärder för att undanröja de olycksrisker som oskyddade gruvhål m. m. medför; samt

B. att yrkandet i motionen om att jordägare skall åläggas stängselskyldighet i fråga om gruvhål avslås.

Stockholm den 14 november 1972

På lagutskottets vägnar

DANIEL WIKLUND

Närvarande: herrar Wiklund i Stockholm (fp), Svedberg (s), Svanström (c)*, Sundelin (s), Lidgard (m), Hammarberg (s), fru Åsbrink (s)*, herr Sjöholm (fp), fru Jonäng (c), herrar Andersson i Södertälje (s), Israelsson (vpk), Olsson i Timrå (s), Olsson i Sundsvall (c), fru Nilsson i Sunne (s) och herr Söderström (m).

*Ej närvarande vid betänkandets justering.